

INHOUD

Het zingen, het water, de peen	7
Bedrog	38
In vreemde handen	56
De kinderdief	68
Zwartslapers	84
Maria, hou je vast, je zoon zoekt je	III
Blauwe kerst	128

HET ZINGEN, HET WATER, DE PEEN

Mijn zoon Tom gelooft. Om precies te zijn: hij gelooft nog in Sinterklaas. Laat ik voorstellen dat er niets mis is met mijn zoon. Hij is niet wereldvreemd, hij heeft vrienden, volgt een opleiding, woont sinds een jaar op kamers. Het enige eigenaardige aan hem is zijn onwrikbare geloof in Sinterklaas. Jaren achtereen verwachtten wij – zijn vader, Toms broers en ik – dat het nu definitief het laatste jaar zou zijn dat Tom in Sinterklaas geloofde. Wij hebben de hoop inmiddels opgegeven.

De oudste viel, zoals de meeste kinderen, rond zijn zevende van zijn geloof. Bij hem gebeurde het op de avond van de vijfde december. Toen ik naar de keuken liep om bisschopswijn in te schenken, kwam hij me achterna en fluisterde dat Sint oom Ernst was. Ik aarzelde: hij zag rood van opwinding, zijn ogen glommen. Hij stamelde dat hij het zeker wist: het moest oom Ernst zijn want hetzelfde ronde bril-

montuur en dezelfde bruine gaatjesschoenen. Ik aarzelde niet langer. Hij had een ontdekking gedaan, een belangrijke ontdekking, helemaal alleen. Het leek me funest voor zijn ontwikkeling, en in tegenspraak met alles wat we hem probeerden bij te brengen – vertrouwen op eigen zintuigen – als we nu over hulpsinterklazen zouden beginnen. Ik bracht, met een knikje naar de jongere kinderen in de kamer, mijn vinger naar mijn lippen: vanaf nu hoorde hij bij de ingewijden, mocht hij meehelpen het geloof van zijn jongere broers in stand te houden. Hij had veel plezier aan zijn geloof beleefd, maar nu was het voorbij. Vanaf volgend jaar mocht hij met een zwartleren handschoen op de achterdeur bonzen en strooigoed naar binnen werpen; zo vaak hij wilde roepen dat hij een Piet op straat had gezien; de winterpenen uit de schoenen halen en in de groentela terugleggen, de kom met water legen zodat het zou lijken alsof de schimmel alles had opgegeten en -gedronken.

Mijn middelste zoon verging het een paar jaar later niet veel anders. Zijn wantrouwen kwam niet voort uit een directe waarneming, maar uit vragen die hij 's avonds voor het slapengaan stelde, vragen die te maken hadden met massa, afstand, tijd. Hoe kon een paard over een dak lopen? Hoe kon een volwassen Piet zich door een schoorsteen laten zakken zonder bekneld te raken? En dat dikke rode boek waar het allemaal in stond, alles wat je gedaan had,

het hele jaar door – hoe kon een oude man die helemaal in Spanje woonde zoveel kinderen tegelijk in de gaten houden? Als zijn knechten dat voor hem deden, hoe kon het dan dat je die voor eind november nooit zag? Hoe was het mogelijk dat Sinterklaas, die al sinds mensenheugenis bestond, nooit doodging?

Hoe moeilijker de vraag, des te groter de uitdaging een bevredigend antwoord te verzinnen. De mythe werd van steeds langere voetnoten voorzien: het ambt van Sint-Nicolaas was erfelijk, de huidige Sint was de zoon van de Sint uit de jeugd van onze ouders. Na ieder antwoord leek onze middelste zoon even van zijn twijfel verlost, maar nooit voor lang. Vanzelfsprekend was zijn geloof niet meer, zijn verstand maakte het hem steeds moeilijker zonder reserve te geloven. Toen hij op een dag met de mededeling uit school kwam dat Sinterklaas niet bestond, en dat de staf niet van goud was en de baard niet echt en de cadeaus evenmin – althans niet door Sint zelf uitgezocht en betaald – brachten wij daar niets tegenin. Wij wilden niet dat hij tegen beter weten in bleef geloven. Ook hij had veel plezier aan zijn geloof beleefd, maar nu was het voorbij. Ook hij mocht nu meehelpen zijn jongere broertje om de tuin te leiden.

Met zijn vieren spanden we ons in de kleine Tom, de benjamin van ons gezin, voor het geloof te behouden. Als een van ons zich in zijn bijzijn versprak,

werd de verspreking door een acute afleidingsmanoeuvre, een stortvloed van elkaar kruisende woordenstromen uitgewist. Ligt daar de kern van het probleem? Is iedere twijfel nog voor hij zelfs maar in Tom kon ontkiemen toen voorgoed gesmoord? Waren de krachten te groot? We logen en bedrogen of er ik weet niet wat op het spel stond. Misschien was dat ook wel zo. Soms denk ik wel eens dat de geestdrift waarmee Frank en ik ons in de drie weken durende fabel stortten, alles te maken had met de twijfel aan onszelf, als paar, maar daar wil ik het nu niet over hebben, dat is een ander verhaal.

Tom was inmiddels ruim negen en geloofde nog steeds. Vanaf half november, de dag dat Sinterklaas in Amsterdam voet aan wal had gezet, mocht hij van ons twee keer per week, op zaterdag- en woensdagavond, zijn schoen zetten. Toen hij merkte dat zijn broers alleen nog maar om het snoep meededen en steeds slordiger met het ritueel omsprongen, nam hij het op zich de schoenen op een rij te zetten, de penen in de leesten te steken, de kom met water te vullen. Hij voerde die handelingen aandachtig uit, toegewijd en ook aan het zingen kon je zien dat het geloof hem ernst was. Hij keek niet beschaamd om zich heen, hing niet onderuitgezakt met een computerspelletje op de bank zoals zijn broers. Hij stond zo dicht mogelijk bij de haard en hield zijn hoofd schuin terwijl hij zong, zodat zijn stemgeluid in een rechte lijn zonder ruis, via het rookkanaal van de

schoorsteen het dak bereikte. Omdat hij er toch aan twijfelde of Sinterklaas hem had gehoord, moest het over, maar nu op het hoogste punt van het huis, vlak onder het dak op zijn zolderkamer.

Die avond, toen ik het tuimelraam opende en de koude herfstlucht op mijn gezicht voelde en met Tom *Sinterklaasje, bonne, bonne, bonne* inzette, wist ik zeker dat dit het laatste jaar was dat Tom geloofde. Het zingen voelde al bijna als een herinnering, een herinnering aan een laatste keer. De laatste keer ook dat Tom onze slaapkamer zou binnenrennen. 'Er zit een pakje chocoladesigaretten in mijn schoen.' De laatste keer dat Frank zou zeggen: 'Wat dacht je dan, dat Sinterklaas jou zou overslaan?' De laatste keer dat Tom zou roepen: 'Het kón toch! Het kón toch dat hij me niet gehoord had.' De laatste keer zonder ironie.

In de loop van die dag raakte ik ervan overtuigd dat dit – of Tom nu wilde of niet – de laatste winter moest zijn dat hij geloofde. Door de spanning had hij slecht geslapen, hij bleef de hele dag onrustig, prikkelbaar. Hij leek me niet gelukkig, niet gelukkig door een teveel, zoals in het begin van een verliefdheid met te grote verwachtingen. Of rook hij bedrog? Had hij de geamuseerde glimlach gezien die Frank en ik elkaar toewierpen iedere keer wanneer Sinterklaas ter sprake kwam; iedere keer wanneer iemand beweerde een Piet gezien te hebben?

's Avonds verzon hij excuus op excuus om niet al-

leen over straat te hoeven; hoewel het zijn beurt was de zondagavondpatat te halen, ging ik met hem mee. ‘Goed opletten,’ zei hij steeds, ‘wie weet zien we een Piet. Zie jij er al een?’ Ik gaf geen antwoord, overwoog wat het beste moment was om het hem te vertellen: vóór vijf december, of erna? Ieder moment leek me ongeschikt. Tom bleef maar aan mijn arm trekken, bleef maar vragen of ik al een Piet zag. Om van het gezeur af te zijn, tilde ik hem op, zodat hij over de struiken kon kijken die het kerkplein omheinden. ‘Daar staat een Piet,’ zei ik.

‘Waar?’

Ik wees naar een zwarte schaduw op de bakstenen muur van de kerk. Tom slaakte een kreet en sussend zette ik hem weer neer. Ik tilde hem nog eens op om hem uit te leggen dat deze reusachtige schaduw veroorzaakt werd door de felle schijnwerper, die niet alleen de kerk aanlichtte maar ook het standbeeld dat nog niet zo lang geleden op het kerkplein was geplaatst. Terwijl ik dit deed, wist ik dat het alleen maar leek alsof ik alles ophelderde. Tom zag nog steeds wat ik wilde dat hij zag. Hoe hoog ik hem ook optilde, al zette ik hem op mijn schouders, hij bleef verstrikt in een illusie, als een gevangene in Plato’s grot.

Vanavond of morgenochtend of na school, zodra zich een geschikt moment voordeed, zou ik hem vertellen dat niet alleen de schaduw niet was waarvoor hij hem in een flits had gehouden, maar dat alle

Sinten en Pieten die hij tot nu toe had gezien niet waren wie ze hem toeschenen.

Hij vond mijn onthulling ongeloofwaardiger dan het fenomeen zelf. Hij nam mijn wangen tussen duim en wijsvinger en trok ze uit elkaar om me het spreken te beletten: hoe durfde ik te beweren dat Sinterklaas niet bestond. Tom reageerde zoals sommige orthodoxe gelovigen wanneer ze horen dat de aarde al miljarden jaren bestaat – veel langer dan zij met de bijbel in de hand, via Jezus terug naar David, via de stamvaders naar Adam – berekend hebben. Welke feiten ze ook onder ogen krijgen, ze blijven erbij dat de aarde drie-, vierduizend jaar geleden in zes dagen door God geschapen is. Fossielen zijn voor hen geen bewijs van het tegendeel. Die heeft de schepper zelf tussen de aardlagen geschoffeld, met opzet, om de mensen te misleiden en hun geloof op de proef te stellen.

‘Wie koopt al die cadeaus dan?’

‘Wij.’

‘Vast. Jullie zijn toch niet geschift of zo?’

‘Ja, niet voor heel Nederland, alleen voor jullie.’

Tom wilde bewijzen zien. Ik moest maar eens proberen aan te tonen dat Sinterklaas niet bestond. Hij wilde zien dat ik de cadeaus kocht, erbij zijn wanneer ik ze inpakte, surprises maakte, gedichten schreef, zien ook waar ik alles verstopte – dan pas zou hij me geloven. De kracht waarmee we hem al

die jaren misleid hadden, keerde zich nu tegen me. Tom kwam met reeksen voorbeelden om mijn stelling te weerleggen. Weet je nog dat slordig geschreven gedicht van Piet, met al die spelfouten? Weet je nog dat hij een keer zo brutaal was 's nachts papa's werkkamer in te sluipen om een gedicht op de computer te schrijven? En dat ie toen zo'n rommel heeft gemaakt? Weet je nog hoe kwaad je was? Heb je die kamer zelf overhoopgehaald? Je denkt toch niet dat ik daar intuïnt?

Terwijl ik knikte was ik me ervan bewust hoe ongerijmd de werkelijkheid was die zich voor hem ontvouwde. De ene ongrijpbare macht werd vervangen door de andere. Alsof ik God had vervangen door duivel. Ik betreurde het dat ik hem geen jongere broer te bieden had, dat ik hem niet in een complot kon betrekken om de leegte op te vullen die Sint had achtergelaten door niet meer te bestaan.

De daaropvolgende dagen was Tom beurtelings opgelucht, dan weer teleurgesteld dat Sinterklaas niet bestond. 'Het blijft een prachtig feest,' probeerde ik steeds, 'ook als je niet meer gelooft.' Maar dan schudde hij zijn hoofd: nee, nu was er niets meer aan. In de klas ontdekte hij lotgenoten, die hem een lied leerden, een geuzenlied. Tom kwam er zingend mee thuis. Terwijl hij zijn rugzakje in een hoek smeed, nog voor hij me gedag zei, zong hij schel: Sinterklaas is jarig, trek hem aan zijn baard, valt ie

in de modder, valt ie van zijn paard... Hij keek daarbij brutaal om zich heen, verbeterd brutaal alsof hij zichzelf minachtte om zijn vroegere goedgelovigheid. Zo nu en dan riep hij zonder enige aanleiding: 'Klote Klaas!'

Maar in de loop van de weken nam de baldadigheid weer af. Hij zong geen provocerende liedjes meer, hij zong helemaal niet meer. Zette hij zijn schoen, dan deed hij dat zo zakelijk mogelijk, zonder eerbetoon of plichtplegingen, zoals je een kaartje in een geldautomaat steekt. Toch was het hem niet uitsluitend om chocolade of marsepein te doen. Nu hij wist hoe alles in zijn werk ging, nu hij in dit opzicht onze gelijke geworden was, eiste hij zijn rechten op. Hij wilde dat wij – zijn vader en moeder – ook onze schoen zetten. Van zijn zakgeld kocht hij bij de bazaar in de buurt stenen beeldjes, die hij 's ochtends vroeg in onze schoen deed. Hij genoot als een verliefde minnaar van het effect dat hij op ons had.

Tom was zoekende, zoveel was mij wel duidelijk, hij wilde het ritueel nog niet loslaten. Bij de andere kinderen was me ieder jaar weer opgevallen dat ze naarmate er meer pakjes het huis in werden gesmokkeld, meer geroep klonk om schaar en plakband toch weer in de ban van Sinterklaas raakten. Niet alleen van het feest, ook van de persoon. Zodra er op de deur gebonsd werd, durfde niemand – hoe verlicht of stoer ook – nog een sceptische opmer-